

Tézy novej koncepcie ochrany prírody a krajiny¹

(návrh po prerokovaní v Pracovnej skupine ŠOP SR pre prípravu novej koncepcie a doplnený podľa záverov rokovaní k februáru 2015)

Základným poslaním ochrany prírody a krajiny je zabezpečiť dlhodobé plnenie funkcií ekosystémov, zachovanie biodiverzity, ochranu druhov, hodnotných prírodných i poloprírodných území, prvkov krajiny i človekom vytvorených lokalít, ako aj anorganických útvarov a javov, ekologickej stability s ohľadom na zabezpečenie trvalo udržateľného života a kvality životného a kultúrneho prostredia obyvateľstva.

Základná téza, ktorá sa má pomocou koncepcie ochrany prírody a krajiny dosiahnuť

Spoločnosť chápe, akceptuje a podporuje ochranu prírody a krajiny ako prostriedok na udržanie alebo dosiahnutie dobrej kvality prírodného prostredia ako významnej súčasti životného prostredia, ktorá je základom pre zabezpečenie trvalo udržateľnej existencie spoločnosti, pri rešpektovaní hospodárskych, sociálnych a kultúrnych záujmov obyvateľov Slovenskej republiky. Ochranu podmienok a foriem života akceptuje ako svoj morálny a etický záväzok.

- Ochrana prírody má tvoriť významnú súčasť verejných politík;
- Vytvárajú sa podmienky pre pochopenie hodnôt, významu a úžitkov, ktoré poskytujú ekosystémy a pre zohľadnenie ekosystémových služieb² v ekonomických vzťahoch a na podporu ekonomických nástrojov;
- Pripraví a zabezpečí sa schválenie právnych nástrojov na oceňovanie ekosystémových služieb;
- Verejný záujem ochrany prírody sa prednostne uplatňuje na pozemkoch vo vlastníctve štátu. Na ostatných pozemkoch sa tento verejný záujem uplatňuje na základe dohody s ich vlastníkmi;
- Vytvárajú sa podmienky a zabezpečuje sa finančná podpora pre zlepšenie kvality životného prostredia z vlastných zdrojov, alebo zdrojov EÚ a pre vlastníkov a užívateľov pozemkov s cieľom ich motivovania pre zlepšenie životného prostredia a k manažmentu realizovanému environmentálne prijateľným spôsobom so zameraním na poskytovanie čo najširšej škály ekosystémových služieb v prospech verejného záujmu;
- Zabezpečujú sa zdroje na financovanie prevádzky chránených území, pričom sa dbá, aby ich rozsah bol v súlade s finančnými možnosťami štátu;
- V legislatívnom procese sa vytvárajú právne normy na podporu životného prostredia a pracovných podmienok na vidieku
- Zabezpečuje sa integrovanie ochrany prírody do sektorových politík, zosúladenie stratégií, koncepcií, plánov a projektov štátnych inštitúcií so štátnou environmentálnou politikou a plné rešpektovanie záujmov ochrany prírody a krajiny všetkými subjektmi pôsobiacimi na území Slovenskej republiky;
- Podporujú sa všetky formy komunikácie, dialógu, konzultácií a spolupráce na rôznej úrovni a vytvárajú sa podmienky pre efektívnu environmentálnu výchovu, vzdelávanie, osvetu, budovanie kapacít a spoluprácu s verejnosťou a so zainteresovanými subjektmi;

¹ Jednotlivé tézy, ciele a úlohy ochrany prírody a krajiny budú doplnené o slovný komentár s vysvetlením dôležitosti, terajších nedostatkov a potrieb. Ich naplnenie bude navrhnuté prostredníctvom najdôležitejších opatrení.

² Prínosy a úžitky, ktoré poskytujú ekosystémy pre spoločnosť (produkčné, regulačné kultúrne), informácie na <http://www.minzp.sk/sekcie/temy-oblasti/ochrana-prirody-krajiny/ekosystemove-sluzby/>

- Podporujú a vytvárajú sa podmienky pre rozvoj stabilného inštitucionálneho zabezpečenia a pôsobenia ochrany prírody na základe nezávislosti, odbornosti, vedeckých poznatkov a viaczdrojového financovania;
- Vytvárajú sa podmienky pre diverzifikáciu zabezpečenia a zodpovednosti za ochranu prírody, aktívne zapájanie občanov, neštátnych subjektov, samospráv a vlastníkov pozemkov do ochrany prírody a do rozhodovania.
- Vytvárajú sa podmienky pre výskum v ochrane prírody a pre monitoring zložiek prírody a krajiny.

Tézy

a) Ochrana prírody a krajiny vytvára podmienky pre zabezpečenie priaznivého stavu druhov, biotopov a prírodných procesov

- Podporuje sa vytváranie zodpovedajúcej reprezentatívnej, proporčne vyváženej, efektívnej a dlhodobu udržateľnej prepojenej siete území európskeho významu, chránených vtáčích území, chránených území národného a medzinárodného významu, s režimom ochrany zodpovedajúcim kvalite, vzácnosti a stavu predmetu ochrany v súlade s kritériami trvalej udržateľnosti a medzinárodnými štandardmi v úzkej spolupráci s vlastníkami a užívateľmi pozemkov, vedeckou obcou a odbornou verejnosťou;
- Podporuje sa a vytvárajú sa podmienky pre efektívne spravovanie a riadenie siete chránených území a území medzinárodného významu, diverzifikáciu spravovania a ekonomických modelov financovania chránených území u;
- Podporuje sa vytvorenie optimálneho systému správy chránených území s maximálnym využitím pozitívnych skúseností z ich správy z minulosti, pri eliminovaní prípadných negatívnych efektov a doplnení nových požiadaviek vyplývajúcich zo záväzkov SR voči EÚ, medzinárodným dohovorom, požiadaviek vlastníkov a ostatných záujmových skupín. Správa území bude vytvárať efektívny a ekonomicky únosný rámec dlhodobej udržateľnosti;
- Podporí sa vytváranie a aktualizácia národných červených zoznamov ohrozených druhov a biotopov;
- Podporí sa vytváranie podmienok pre dosiahnutie, zlepšovanie a udržanie priaznivého stavu (vrátane obnovy) biotopov a populácií pôvodných druhov a vytváranie a realizáciu programov starostlivosti a programov záchrany pre ohrozené druhy a biotopy;
- Podporí sa realizácia opatrení na elimináciu a kontrolu invázných nepôvodných druhov rastlín a živočíchov (prednostne v chránených územiach);
- Podporí sa prevencia a boj proti pyľtiactvu, nelegálnemu obchodovaniu s ohrozenými druhmi a inej trestnej činnosti v oblasti životného prostredia;
- Podporí sa vytváranie a prevádzka záchranných a rehabilitačných staníc pre hendikepované živočíchy;
- Podporí sa a vytvoria sa podmienky pre ekologickú konektivitu v krajine, ochranu, tvorbu a obnovu ekologických koridorov a odstraňovanie migračných bariér pre živočíchy, vytváranie zelenej infraštruktúry v súlade s európskou stratégiou³;
- Podporia sa programy a projekty na obnovu a udržiavanie ekosystémov a krajiny, vrátane tradičných foriem využívania krajiny v prospech pôvodných druhov a biotopov;
- Vytvoria sa podmienky pre dosiahnutie priaznivého stavu biotopov a druhov v súlade so smernicami EÚ (vrátane obnovy/revitalizácie);

³ Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru regiónov: Zelená infraštruktúra – Zvelaďovanie prírodného kapitálu Európy. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52013DC0249>

- Vytvorí sa podmienky pre udržateľný systém monitorovania druhov a biotopov;
- Podporí sa budovanie a rozvoj databáz, monitorovacích systémov a mechanizmov na sústreďovanie, sprístupňovanie a sprostredkovanie relevantných informácií v oblasti ochrany prírody a krajiny;
- Podporí sa a vytvorí sa podmienky pre základný a aplikovaný výskum pre ochranu prírody a krajiny, ktorý bude o.i. podkladom pre príslušnú zmenu legislatívy;
- Pri realizácii týchto opatrení sa rešpektujú celoeurópske trendy súvisiace s hospodárskym oživením chudobných horských regiónov prostredníctvom rozvoja tzv. lokálnych ekonomík, ktorý predpokladá vytvorenie priestoru pre návrat ekonomicky aktívneho obyvateľstva do týchto regiónov.

b) Ochrana prírody na Slovensku je súčasťou celoeurópskych a celosvetových snáh na ochranu a trvalo udržateľné využívanie biodiverzity a plnenie medzinárodných záväzkov a národných záujmov pre zachovanie biodiverzity

- Vytvorí sa podmienky pre aktívnu participáciu pri tvorbe a pre dôslednú implementáciu medzinárodného práva, *Aquis communautaire*, medzinárodných dohôd a programov v oblasti ochrany prírody, ku ktorým SR pristúpila⁴;
- Zabezpečuje sa implementácia cieľov ochrany prírody národnej stratégie ochrany biodiverzity a jej akčného plánu a kontrola dodržiavania národných právnych predpisov ochrany prírody a krajiny;
- Podporí sa multilaterálna, regionálna, bilaterálna a cezhraničná spolupráca pri dosahovaní cieľov ochrany prírody;
- Podporí sa spolupráca a rozvojová pomoc menej rozvinutým krajinám, ktorá je v prospech biodiverzity a ochrany prírody.

c) Ochrana prírody a krajiny zabezpečuje zachovanie najvýznamnejších javov a prvkov neživej prírody

- Podporí sa identifikácia a ochrana významných geomorfologických javov, geologických útvarov, geologických profilov, jaskýň a krasových útvarov a cenných hydrogeologických útvarov;
- Podporí sa rozvoj sprístupnených jaskýň a ďalších anorganických prírodných útvarov ako náučných lokalít;
- Podporuje sa výskum, monitoring a mapovanie anorganických javov;
- Podporuje sa a vytvárajú sa podmienky pre ochranu lokalít nerastov a skamenelín.

4 Najmä:

Dohovor o biologickej diverzite (CBD)

Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva (WHC)

Dohovor o mokradiach majúcich medzinárodný význam predovšetkým ako biotopy vodného vtáctva (Ramsarský dohovor)

Dohovor o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín (CITES/Washingtonský dohovor)

Dohovor o ochrane sťahovavých druhov voľne žijúcich živočíchov (CMS, Bonnský dohovor)

Dohoda o ochrane africko - euroázijských druhov vodného sťahovavého vtáctva (AEWA)

Dohoda o ochrane netopierov v Európe (EUROBATS)

Dohovor o ochrane európskych voľne žijúcich organizmov a prírodných stanovišť (Bernský dohovor)

Európsky dohovor o krajine

Rámcový dohovor o ochrane a trvalo udržateľnom rozvoji Karpát (Karpatský dohovor)

Dohovor o ochrane a využívaní hraničných vodných tokov a medzinárodných jazier

Dohovor o spolupráci pri ochrane a trvalom využívaní Dunaja

Program Človek a biosféra (MaB) UNESCO

d) Ochrana prírody a krajiny podporuje starostlivosť o krajinu a ochranu kultúrneho dedičstva

- Vytvárajú sa podmienky pre ochranu a zachovanie krajinného rázu a historických štruktúr krajiny;
- Podporí sa monitoring krajiny a výskum typov krajiny a krajinárskych hodnôt území a regiónov;
- Podporí sa zabezpečenie starostlivosti o krajinu osobitným zákonom a uplatňovanie Európskeho dohovoru o krajine;
- Podporí sa spoločné úsilie pri zachovaní prírodného a kultúrneho dedičstva (vrátane historických štruktúr krajiny) a spoločný manažment krajiny subjektmi ochrany prírody, poľnohospodárstva, lesného hospodárstva, územného plánovania, obcí a súkromného sektora v krajinársky cenných územiach s využitím dostupných finančných mechanizmov.

e) Ochrana prírody a krajiny prispieva k udržaniu prípadne zlepšeniu kvality života obyvateľov a k podpore trvalo udržateľných foriem regionálneho rozvoja

- Podporuje sa integrácia ochrany prírody do politík regionálneho rozvoja a vytváranie a využívanie finančných mechanizmov a nástrojov pre regionálny rozvoj akceptujúci prírodné hodnoty územia;
- Podporuje sa zohľadňovanie ochrany prírody pri hodnotení vplyvov na verejné zdravie na národnej a regionálnej úrovni ako jedného z faktorov, ktorý do značnej miery ovplyvňuje kvalitu životného prostredia obyvateľov;
- Podporujú sa mäkké formy cestovného ruchu v chránených územiach a v súlade so záujmami vlastníkov, správcov a užívateľov pozemkov sa vytvárajú podmienky pre primerané a diverzifikované rekreačné využívanie chránených území tam, kde je to vhodné a prijateľné z hľadiska ochrany biodiverzity;
- Podporujú sa rôzne formy trvalo udržateľného regionálneho rozvoja nielen v chránených územiach, ale aj mimo chránených území, najmä tradičné formy hospodárenia v krajine ako zdroj pre trvalo udržateľný rozvoj regiónov;
- Podporí sa vytváranie regionálnej značky pre produkty a služby v chránených územiach;
- Podporuje sa vytváranie pracovných príležitostí a vytváranie inovatívnych príjmových mechanizmov v ďalších oblastiach trvalo udržateľného rozvoja so zapájaním súkromného podnikateľského sektora;
- Podporuje sa spolupráca s verejnou správou a miestnymi obyvateľmi a rôznymi subjektmi v rámci národne a medzinárodne chránených území (napr. biosférických rezervácií Programu UNESCO MaB, geoparkov a i.) ako jedného z nástrojov národného a regionálneho rozvoja pri zachovaní prírodných hodnôt.

f) Ochrana prírody a krajiny je súčasťou synergicky pôsobiacich stratégií na ochranu zložiek životného prostredia, trvalo udržateľný život a zmiernovanie prírodných rizík, globálnej klimatickej zmeny a adaptáciu na klimatickú zmenu

- Ochrana prírody má ako verejná politika význam pri príprave a realizácii opatrení prijatých stratégií (najmä pre ochranu biodiverzity, adaptácie na klimatickú zmenu, vodohospodárskej politiky a vodného plánu Slovenska, protipovodňových stratégií, národného lesníckeho programu, národného programu využitia potenciálu dreva, poľnohospodárskej politiky a rozvoja vidieka, rozvoja cestovného ruchu, rozvoja geoparkov a i.) a pri využívaní prírodných zdrojov; pri posudzovaní opatrení sa podporuje presadzovanie riešení založených na prírode a prírodných procesoch ako nákladovo efektívnych opatrení;

- Podporuje sa zabezpečenie monitoringu vplyvu klimatickej zmeny a ďalších vplyvov človeka na biotu;